

Aqrar sektorda subsidiyalar siyasəti effektivliyinin artırılması yolları

Vahid Məhərrəmov
Bakı 2017

Məqsəd, görülmə işlər

- Əsas məqsəd aqrar sektorun inkişafına dövlət dəstəyi vəziyyətini və sahəyə ayrılan maliyyə resurslarının səmərəliliyini qiymətləndirmək, problemləri müəyyən etmək və problemlərin həlli üçün alternativ təkliflər paketi hazırlamaq olub.
- DSK, DGK-nın, İqtisadi İnkişaf, Maliyyə və Kənd Təsərrüfatı nazirliklərinin hesabatlarından, internet şəbəkəsində mövzuya uyğun mövcud informasiyalardan istifadə olunub.
- K/t resurs imkanları, və imkanların reallaşdırılması üçün mövcud olan potensial təhlil olunub. Subsektorlar üzrə müqayisəli üstünlüklər və dövlət dəstəyinə ehtiyac olan sektorlar müəyyən edilib.
- Azərbaycanın ÜTT-yə qəbul zamanı kənd təsərrüfatı istehsalı üçün nəzərdə tutulan subsidiyaların həcminə qoyulacaq nisbi kvota da nəzərə alınmışdır.

Güzəştlər və maliyyə dəstəyi

- K/t məhsulu istehsalçılarının vergilərdən azad olması, k/t və emal sənayesi üzrə idxal olunan əksər istehsal vasitələrinə gömrük güzəştlərinin tətbiq edilməsi,
- K/t əmlakının və müəyyən edilmiş sığorta hadisələrinin sığortalanması üzrə hesablanmış sığorta haqqının 50 faiz dövlət tərəfindən ödənilməsi ,
- büdcə vəsaitləri hesabın güzəştli kreditlərin verilməsi,
- K/t məhsulu istehsalı üçün sərf edilən yanacaq və motor yağlarının dəyərinin 50 faizinin ödənilməsi, əkin sahələrinin hər hektarına , o cümlədən təkrar əkinə görə 50 manat subsidiya verilməsi,
- Satılan pambığın hər kiloqramı üçün 10 qəpik subsidiya verilməsi
- Satılan 1 kq. quru tütün və 10 kq yaş tütün üçün 0,05 manat subsidiya verilməsi

Güzəştlər və maliyyə dəstəyi

- Gübrələrin, pestisidlərin və sənaye üsulu ilə istehsal edilmiş biohumusun dəyərinin 70%-nin büdcə hesabına ödənilməsi,
- Toxum və ting istehsalına və satışına görə subsidiya verilməsi,
- Süni mayalanma yolu ilə alınan hər baş buzova görə 100 manat subsidiya verilməsi və süni mayalama xidməti üzrə infrastruktur xərclərinin həyata keçirilməsi,
- “Aqrolizing” ASC tərəfindən idxal edilən cins mal-qaranın dəyərinin 50%-inin büdcə hesabına ödənilməsi və fermerlərə lizing yolu ilə satılması,
- “Aqrolizing” ASC tərəfindən satılan və göstərilən xidmətlər: kənd təsərrüfatı maşın, texnika və avadanlıqlarının lizing yolu ilə istehsalçılara satılması-40%, suvarma avadanlıqlarının dəyərinin 40%-i büdcədən ödənilməsi, güzəştli qiymətlərlə aqroservis xidmətləri göstərilməsi

Mövcud olan problemlər

- İlham Əliyev: “Subsidiyaları biz veririk. Amma bu sahədə şəffaflığa nail ola bilmirik. Subsidiyalar ya ünvana çatmır, ya kimsə onları mənimsəyir, özünə götürür. Bəzi halda fermerə çatacaq subsidiyanın bir hissəsi dövlət məmurlarının cibinə gedir. Bəzi halda, istehsal olunan məhsulun həcmi, torpaq sahələri artırılır ki, subsidiyalar daha çox götürülsün. Bəzi hallarda lazım olan avadanlıqlar və digər vasitələr xaricdən yüksək qiymətə gətirilir.”

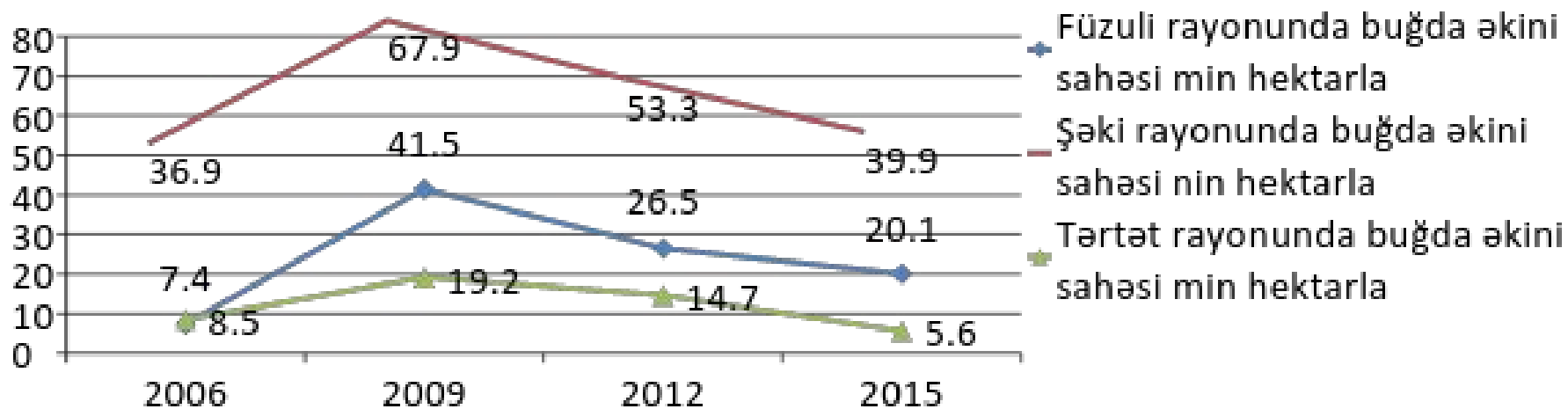
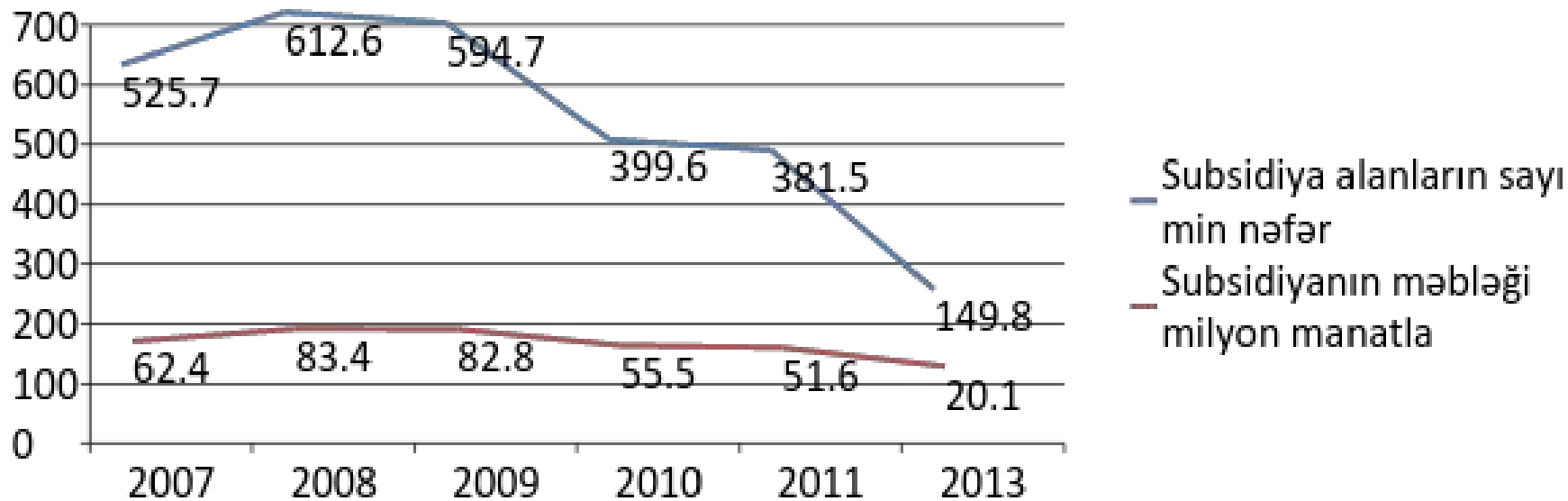
2013-cü il

http://azertag.az/xeber/Prezident_Ilham_Aliyevin_sedrliyi_ile_Azərbaycan_Respublikasi_regionlarinin_2009_2013_cu_illerde_sosial_iqtisadi_inkisafi_Dovlet_Proqraminin_icrasinin_dorduncu_ilinin_yekunlarina_hesr_olunmus_konfrans_kechirilmisdir-202288

- Fermerə ödəniləcək yardımın məbləği 9900 AZN göstərildiyi halda, Kapital Bank tərəfindən istehsalçıya 5000 AZN ödənilib. Araşdırma zamanı məlum olub ki, 238 nəfər istehsalçıya ödənilən vəsaitlə ödəniləcək vəsait arasında 37185,50 manat fərq var və bu da məhsul istehsalçılarının bir qisminin hesabından azaldılaraq digər istehsalçıların bank hesablarına köçürülməsi nəticəsində baş verib.

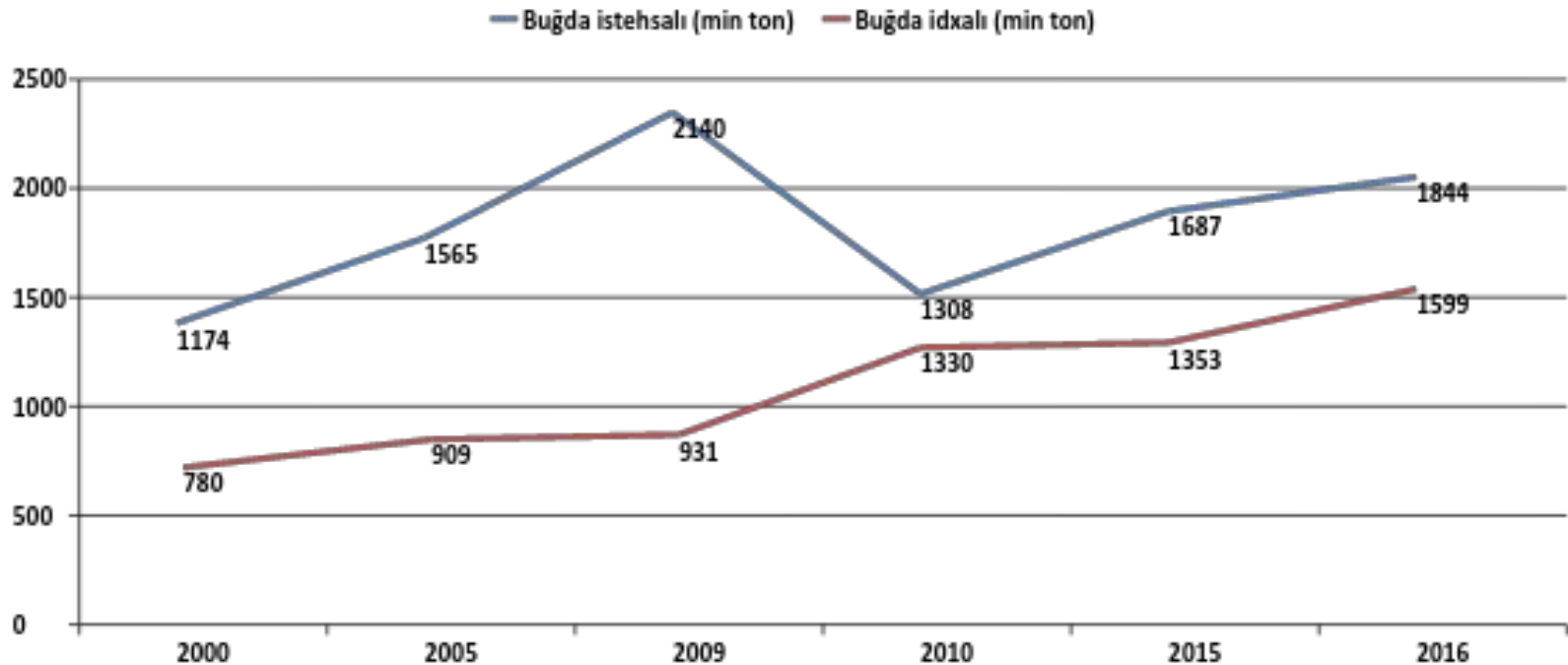
<http://www.agro.gov.az/589-knd-tsrrfati-nazrly-trfndn-zrdab-rayonunda-akar-edlm-nqsanlar-bard-materallar-azrbaycan-respublkasi-ba-prokurorluuna-gndrlb.html> 2016-cı il

Qeyri-səmərəli biznes stimullaşdırılır

Buğda istehsalı üçün ayrılan subsidiya özünü doğrultmur

- İlham Əliyev: Buğda ilə özümüzü 53% təmin edirik, burada 23% xarici faktordur.
- 2015-ci ildə 1,2 milyon ton un məmulatları, o cümlədən 754 min ton əmtəəlik cörək istehsal olunub.
- 1,6 milyon ton buğda idxal olunub. Tələbat 100% idxalın hesabına təmin edilib.

- Kənd təsərrüfatının rəqabətqabiliyyətliliyi resurslardan səmərəli istifadədən aslıdır.
- Artıq kənd təsərrüfatı yüksək texnologiyalı sahə kateqoriyasına keçid alır.
- Hökumətin sahəyə dəstəyi dövrün tələbinə uyğun olmalıdır. Elmi potensialın artırılması, müasir resursqoruyucu texnologiyanın tətbiq edilməsi, peşəkarların, mütəxəssislərin hazırlanması, elmi araşdırmalara imkan yaradılması hədəf kimi qarşıya qoyulmalıdır.
- Subsidiyanın əkin sahələrinin həcminə görə verilməsi problemlər yaradır. Sahibkarlarla məmurlar arasında sövdələşmə nəticəsində göstəricilərin şişirdilməsinə, dövlət vəsaitlərinin mənimsənilməsinə, qeyri-səmərəli xərclənməsinə, ciddi qanun pozuntularına, korrupsiyaya yol açır.

Tövsiyələr

- İndiki şəraitdə subsidiyanı əkin sahəsinin həcminə, doğulan buzova görə deyil, əmtəəlik məhsula görə verilməsi məqsədəuyğundur. Subsidiyanın əmtəəlik məhsula görə verilməsi, ümumi istehsalın və məhsuldarlığın artımına, əldə olunan məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına stimül yaradacaq.
- Azərbaycanın torpaq-iqlim şəraiti çoxlu çeşiddə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsal etmək imkanı verir. Bu da öz növbəsində fermerlərə, kəndlilərə daha çox gəlir əldə etmək üçün seçim imkanı yaradır. Meyvə, tərəvəz, bostan və texniki bitkilərin məhsulu istehsalı rentabellidir.
- Çay, pambıq, tütün məhsullarına dünya bazarında tələbat yüksək olmaqla yanaşı, qiymət istehsalçı üçün sərfəlidir. Bu subsektorlara dövlət dəstəyi elmin inkişafı istiqamətində həyata keçirilsə məqsədəuyğun olar.

Taxılçılığın inkişaf etdirilməklə, ərzaq buğdasına və heyvandarlıq məhsullarına olan təlabatı daxili istehsal hesabına ödəmək mümkün olacaq.

Taxılçılığın inkişafı öz arxası ilə buğda, düyü, çörək, un məmulatları, makaron, qarışıq yem istehsalını aparacaq. Keyfiyyətli yem istehsalı isə toyuq, qoyun, mal əti, ət məhsulları, süd, süd məhsulları, yumurta istehsalı və göl balıqçılığının inkişafı üçün stimül yaradacaq.

Taxılçılığın inkişafı həm də emal müəsisələrinin gəlirli işləməsini, yeni iş yerlərinin yaradılmasını stimullaşdıracaq. Yüksək keyfiyyətli, balanslaşdırılmış qarışıq yem istehsalını ildə 2 milyon tona çatdırmaq mümkün olacaq. (Hökumət qarşısına qoyduğu məqsəd)

Subsidiyanın əmtəlik taxıl məhsullarına görə verimləsi fermerlərə, kəndlilərə seçim imkanını verər, onlar daha keyfiyyətli və daha zəruri olan istehsal vasitələri, keyfiyyətli toxum materialı, mineral gübrələr, pestisidlər əldə edər.

Tövsiyələr

- Ölkənin ərzaq buğdasına olan təlabatı 1,2 milyon tondur. Bu qədər məhsul istehsalı üçün 60 milyon (2016-cı ildə 80 milyon manat verilib) manat subsidiyanın verilməsi yetərlidir.
- Qəbul olunmuş Dövlət proqramında ölkədə yüksək keyfiyyətli, balanslaşdırılmış qarışıq yem istehsalını ildə 2 milyon tona çatdırmaq nəzərdə tutulur, bu qədər qarışıq yemin istehsalı üçün ayrılan subsidiyanın məbləği 60 milyon manat təşkil edəcək.
- Ölkənin ərzaq buğdasına və qarışıq yem istehsalı üçün xammala olan ehtiyacı 120 milyon manat subsidiya ayırmaqla tam təmin olunacaq.
- Hər ton əmtəəlik bərk buğda və düyü üçün nəzərdə tutulan 50 manat subsidiya geridə qalmış bu sahələrin inkişafına stimül yaradacaq.
- Ümumilikdə ayrılan subsidiyanın məbləği 150 milyon manat təşkil edəcək ki, bu da ÜTT-nin tələblərinə cavab verir.

Tövsiyələr və təkliflər

Subsidiyaların aşağıdakı cədvəldə təklif edilən məhsullar üzrə verilməsi təklif olunur.

Azərbaycanda aqrar sektorda subsidiyalar siyasəti effektivliyinin artırılması üçün bir sıra vacib məsələlər öz həllini tapmalıdır.

- Azərbaycan Respublikasına yapışqanlığı 23 faizdən aşağı olan yemlik, 4-cü və 5-ci sinif buğda idxalına birdəfəlik qadağa qoyulması tövsiyyə olunur.

Sıra sayı	Məhsulun adı	Keyfiyyəti	Çəkisi, ton	Veriləcək subsidiya, (manatla)
1	Bərk buğda	1,2,3-cü sinif	1	50
2	Yumşaq buğda	1,2,3-cü sinif	1	50
4	Düyü	Əla, 1-ci sort.	1	50
5	Arpa	yemlik	1	30
6	Vələmir	yemlik	1	30
7	Qarğıdalı	yemlik	1	30

Təklif olunan subsidiya məbləği nəyə əsaslanır

Subsidiya məbləği hesablanarkən məhsulun əhəmiyyətliyi, istehsal xərci, sahəyə ayrılan subsidiyanın həcmi və hökumətin mövcud subsidiya siyasəti nəzərə alınır. Təklif olunan subsidiya istehsalın artırılması, keyfiyyətin yaxşılaşdırılması üçün optimal variantdır.

- Ərzaq buğdası istehsalı əhəmiyyətli olduğu üçün bu sahəyə daha çox məbləğdə subsidiya ayrılması nəzərdə tutulur.
- Keyfiyyətli buğda istehsalı daha çox xərc tələb edir, buğda istehsalını artırmaq, məhsulun keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün fermerlər yük-sək reproduksiya toxumundan istifadə etməlidir.
- Bitkilərin normal inkişaf etməsi üçün vegetasiya dövründə aqrotexniki qaydalara tam əməl olunmalıdır.
- Əldə olunan dənin kondisiyaya çatdırılması, qurudulması, təmizlənməsi, yararlı hala salınması çox vacib şərtidir. Bu məqsədlə texnoloji avadanlıqların alınması, onlardan istifadə edilməsi əlavə maliyyə resursuna ehtiyac yaradır.

Alternativ təklif

Variant 2 hazırki subsidiya siyasətinə uyğun hazırlanıb. Buğda əkini üçün 90 manat, digər əkin sahələri üçün 50 manat subsidiya verildiyini nəzərə alaraq, mövcud məhsuldarlığa uyğun olaraq hesablanıb.

Sıra sayı	Məhsulun adı	Keyfiyyəti	Çəkisi, ton	Veriləcək subsidiya, (manatla)
1	Bərk buğda	1,2,3-cü sinif	1	30
2	Yumşaq buğda	1,2,3-cü sinif	1	30
4	Düyü	Əla, 1-ci sort.	1	30
5	Arpa	yemlik	1	15
6	Vələmir	yemlik	1	15
7	Qarğıdalı	yemlik	1	15

- Bu variantda hökumət maliyyə resurslarına qənaət etmiş olur və bu da imkan yaradır ki, həmin vəsaitlər digər sahələrə yönəldsin.
- Bu variantın mənfi cəhəti odur ki, fermerlərin əldə etdikləri subsidiya sahədə mövcud olan problemlərin aradan qaldırılması üçün yetərli olmayacaq.

Tövsiyələr və təkliflər

- Dövlət taxıl fondunun formalaşması yalnız yerli istehsal hesabına həyata keçirilsin.
- Taxıl məhsullarının və un məmulatlarının idxalına 3 il müddətinə əlavə dəyər vergisi tətbiq edilsin.
- Yerli taxıl məhsullarından unüyütmədə və qarışıq yem istehsalında istifadə hökumət tərəfindən təşviq edilsin.
- Yerli taxıl emalı ilə məşğul olan müəsisələr üçün güzəştlər nəzərə alınsın.
- Unüyütmə ilə məşğul olan və bir müddət əvvəl fəaliyyətləri dayandırılan dəyirmanların, yem istehsal edən emal müəsisələrin yenidən bərpası, fəaliyyəti üçün imkanlar yaradılsın.
- Bərk buğda istehsalını stimullaşdırmaq məqsədilə ölkədə makaron, vermişel, spaqetti istehsal edən yeni müəsisələrin yaradılması təşviq edilsin.

Subsidiyaların verilməsi mexanizmi, lazım olan sənədlər

- Subsidiyaların verilməsi Maliyyə nazirliyi tərəfindən həyata keçirilməsi daha məqsədəuyğundur.
- Məhsulu qəbul edən emal müəsisəsi və tədarük edən sahibkarın kassa mədaxil orderinin qəbzi ilə sənədləşdirilir.
- İstehsalçı məhsul satışından əldə etdiyi kassa mədaxil ordeninin qəbzinin sürətini yerli maliyyə orqanına təhvil verir və müəyyən müddət ərzində fermer üçün nəzərdə tutulan vəsait, subsidiya onun bank hesabına köçürülür.
- Məhsulun istehsalını və əmtəəlik olduğunu təsdiq edən sənəd kimi emal müəsisəsinin istehsalçıya təqdim etdiyi kassa mədaxil ordeninin qəbzi və yaxud Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilən maliyyə sənədi əsas götürülür.
- Digər sənədlərin toplanmasına ehtiyac yaranmır.

Subsidiyaların əmtəəlik məhsula görə verilməsinin nəticəsi

Nəticədə:

- Taxıl məhsulları istehsalı artacaq
- İstehsal olunan məhsulun keyfiyyəti yaxşılaşacaq
- Dayanıqlı taxıl məhsulları istehsalı təmin olunacaq
- Taxıl məhsulları idxalı kəskin şəkildə azalacaq
- Bəzi taxıl məhsullarının (bərk buğda, düyü) ümumi istehsalı artacaq, bu da yeni ixrac imkanı yaradacaq
- Ölkə özünün çörək və un məmulatlarına olan təminatını daxili istehsal hesabına davamlı olaraq təmin edəcək
- Heyvandarlığın inkişafında zəif bənd olan yemçilik inkişaf edəcək. Qarışıq yem istehsalı 2 milyon tona çatdırılacaq
- Taxıl məhsullarının idxalı üçün xərclənən 400 milyon dollar maliyyə resursu ölkə daxilində qalacaq
- Fermerlərin gəlirləri artacaq
- Yeni emal müəssisələri və iş yerləri yaradılacaq

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm!